

2974

سرشناسه: کمانی نجف آبادی، مهدی، ۱۳۶۲.

محرران و هم‌پدیدآور: تفسیر موضوعی روایی: چیستی، مبانی و روش / مهدی کمانی نجف آبادی.

مشخصات نشر: قم: موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. سازمان چاپ و نشر، ۱۳۹۶.

مشخصات فیزیکی: ۲۲۰ ص. نمودار.

فروست: پژوهش‌ده تفسیر اهل بیت: (واحد تفسیر موضوعی) / ۱۱

شابک: 989 - 1 - 49 - 978 - ISBN:

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: تفاسیر ماثوره -- شیعه امامیه -- نقد تفسیر

موضوع: Qur'an -- *Tradition -- Imamite Shiites

Criticism and interpretation

موضوع: قرآن -- تحقیق

موضوع: Qur'an -- Research

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ت۷۸/۵/۹۱ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۷۲۶

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۱۱۶۰۷۱

تفسیر موضوعیِ روایی

حیثی، مبنائی و روش

مهدی کمانی نجف آبادی

تفسیر موضوعی روایی؛ چیستی، مبانی و روش

مهدی کمائی نجف آبادی

پژوهشکده تفسیر اهل بیت (ع) (واحد تفسیر موضوعی) / ۱۱

ویراستار: محمد قنبری

نماد: جوان: علی نقی پارسانیا

صفحه آرا: مهدی خوش رفتا، اکرم

طراح جلد: حسن فروزانگو

ناشر: سازمان چاپ و انتشار دارالحدیث

چاپ: اول / ۱۳۹۷

چاپخانه: دارالحدیث

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم / پلاک ۱۵ / تلفن: ۳۷۷۴۰۵۲۳ - ۰۲۵ / فاکس:

۳۷۱۸۵ / ۴۴۶۸ / ص. پ ۰۲۵ / ۳۷۷۴۰۵۷۱

نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم) تلفن: ۳۷۷۴۰۵۴۵ - ۰۲۵ / فروشگاه شماره «۲»

(قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف پلاک ۲۹) تلفن: ۳۷۸۴۲۳۰ - ۰۲۵ /

۳۷۸۴۲۳۱۰ - ۰۲۵

فروشگاه شماره «۳» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی) / درب شرقی (۷) تلفن:

۵۵۹۵۲۸۶۲ - ۰۲۱

فروشگاه شماره «۴» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی) / درب جنوبی (۸) تلفن:

۵۱۲۲۴۴۹۳ - ۰۲۱

فروشگاه شماره «۵» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی) / بازار قدیم (۹) تلفن:

۵۵۹۳۰۹۹۹ - ۰۲۱ / پلاک ۱۹/۱

<http://darolhadith.ir>

darolhadith.20@gmail.com

ISBN: 978 - 964 - 493 - 989 - 1

<http://shop.darolhadith.ir>

*کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

۱۳۰۱۴۹۰۰۰۱۰۱۰

فهرست مطالب

۱۳		مقدمه
فصل اول: کلیات		
۱۷		درآمد. جایگاه علمی انواع تفسیر
۱۸		الف - گونه (نوع / قلم)
۱۸		ب - گرایش (اتجاه / لون)
۱۹		ج - روش (منهج / اسلوب)
۲۱		هندسه گونه‌های مختلف تفسیر
۲۱		گونه‌های تفسیر پیوسته
۲۳		گونه‌های تفسیر گزینشی
۲۴		نکات کلی
۲۶		بخش اول. مفهوم شناسی «تفسیر موضوعی روایی»
۲۶		۱. تفسیر
۲۹		۲. موضوعی
۲۹		۳. «تفسیر موضوعی»
۳۰		۴. روایی
۳۳		تعریف «تفسیر موضوعی روایی» (تمر)
۳۳		چند نکته
۳۴		تفاوت تمر با تحقیق در کتاب و سنت
۳۵		بخش دوم. اهمیت و ضرورت
۳۶		الف - تفسیر موضوعی

۱. پاسخ‌گویی به نیازهای انسان معاصر..... ۳۶
۲. تعمیق و ترویج معارف قرآنی..... ۳۷
۳. ترسیم اعجازی ملموس از قرآن برای مخاطبان امروزی آن..... ۳۷
۴. حل اختلافات آیات و پاسخ به تعارض درونی و برونی قرآن..... ۳۸
۵. تعیین دیدگاه قرآن در برابر سیل افکار و نظرات علمی در علوم انسانی..... ۳۸
۶. استنتاج قرآن..... ۳۹
- ب. رویکرد..... ۴۰
۱. معارف شدن علوم معصوم علیه السلام در تبیین آیات موضوع..... ۴۰
۲. مصرف قرآن خطاب به افراد در پرتو جمع کتاب و عترت..... ۴۱
۳. کشف بهت و حامل ترغبات مرتبط..... ۴۱
۴. شناخت ابعاد روایی موضوع در قرآن..... ۴۲
۵. هماهنگی با سفارش خود قرآن..... ۴۳
- بخش سوم. پیشینه تفسیر موضوعی..... ۴۴
- الف - ریشه‌های نخستین..... ۴۴
- ب - پیدایش (سده چهاردهم ه. ق.)..... ۴۵
- ج - توسعه و شکوفایی (سده پانزدهم ه. ق.)..... ۴۵
- بخش چهارم. انواع تفسیر موضوعی..... ۴۶
۱. سوره، مصطلح، موضوع..... ۴۶
۲. درون قرآنی و برون قرآنی..... ۴۷
۳. توصیفی و نظریه‌پردازانه..... ۴۸
۴. محض و روایی..... ۴۹
۵. کل‌نگر و جزءنگر..... ۴۹
- بخش پنجم. تفاوت‌های تفسیر موضوعی و ترتیبی..... ۵۰
۱. تفاوت در هدف..... ۵۰
۲. تفاوت در نقش مفسر..... ۵۰
۳. تفاوت در دشواری..... ۵۱

فصل دوم: مبانی

- ۵۳..... مبانی عام تفسیر موضوعی
- ۵۳..... ۱. جواز تفسیر موضوعی

۵۴	۱. مذمت تفسیر موضوعی در آیات
۵۵	۲. مذمت تفسیر موضوعی در روایات
۵۶	۳. اخلال در نظام توقیفی آیات و مخالفت با حکمت الهی
۵۷	۴. بی سابقه بودن تفسیر موضوعی
۵۸	۵. منافات تفسیر موضوعی با هدف قرآن
۵۹	۶. نابودی سیاق آیات در تفسیر موضوعی
۵۹	۷. کنار رفتن ثقل اصغر در تبیین و عرضه مفاهیم دینی با تفسیر موضوعی
۶۱	۲. محدودیت تفسیر موضوعی به لحاظ گستره موضوعات
۶۲	۱. از عقل
۶۳	۲. از ریچة نقل
۷۰	۳. نتیجه
۷۰	۳. جامعیت محتوایی قرآن
۷۳	۴. نیاز به تفسیر موضوعی با وجود عقل و تجربه بشری
۷۴	۵. تفسیر موضوعی در طول تفسیر ترتیبی
۷۵	۶. سازگاری درونی و مناسبات
۷۶	۷. زمان شمولی و جهان شمولی قرآن (جاودانگی جهانی بودن)
۷۷	دلایل جاودانگی و جهانی بودن قرآن
۷۹	پاسخ به یک شبهه
۸۰	۸. امکان رهایی آیات و عبارات قرآنی از پندهای متنی و
۸۱	الف - دلیل جواز الغای سیاق و بافت
۸۳	انواع الغای سیاق
۸۳	۱. الغای سیاق با نفی خصوصیت
۸۹	۲. الغای سیاق با تمسک به مدلول استعمالی
۹۴	قواعد الغای سیاق
۹۱	ب - دلایل جواز الغای اسباب نزول، شان نزول و فضای نزول
۹۱	۱. لازمه جهانی بودن و جاودانگی در کنار حجم نامحدود
۹۶	۲. سیره عملی معصومان علیهم السلام در الغای اسباب، اشخاص و فضای نزول
۹۹	نمونه‌ای از روایات الغای اشخاص نزول
۱۰۲	نمونه‌ای از روایات الغای فضای نزول
۱۰۳	قواعد الغای پیوندهای برون متنی
۱۰۴	چند نمونه تطبیق

۹. مراد بودن تمامی دقایق، اشارات و تناسبات دورنی آیات..... ۱۰۵
۱. حکمت، قدرت و رحمت نامحدود خالق قرآن..... ۱۰۶
۲. سیره معصومان علیهم السلام در تعامل با آیات..... ۱۰۶
۳. روایات توصیف قرآن..... ۱۰۹
- چند نمونه تطبیق..... ۱۱۰
۱۰. نظام‌مندی معارف در قرآن..... ۱۱۲
- یک اقتضای علم و حکمت الهی..... ۱۱۳
- د. ام الکتاب بودن برخی آیات..... ۱۱۳
۱۱. صحت انتظاری به ندای قرآنی..... ۱۱۴
- مبانی تفسیر روایی..... ۱۱۴
۱. حجیت تفسیر پیامبر و اهل بیت علیهم السلام..... ۱۱۴
۲. نیاز به سنت در تبیین قرآن..... ۱۱۶
۳. حجیت اخبار واحد ثقه یا مورد وثوق در تفسیر..... ۱۱۹
۴. نقش‌آفرینی روایات ضعیف السند در تفسیر..... ۱۲۴
۵. نقش‌آفرینی روایات اهل سنت در تفسیر..... ۱۲۵
- گونه‌های روایات تفسیری اهل سنت..... ۱۲۵
- بررسی ارزش روایات تفسیری اهل سنت..... ۱۲۶
۱. روایات مرفوع (نبوی)..... ۱۲۶
۲. روایات موقوف (صحابه)..... ۱۲۸
۳. روایات مقطوع (تابعین)..... ۱۲۹
- شیوه تعامل با روایات اهل سنت و عرصه‌های کارآمدی آن‌ها..... ۱۳۰
- دشواری‌های بهره‌گیری از روایات تفسیری عامه..... ۱۳۱
- مبانی خاص تفسیر..... ۱۳۱
۱. ریشه‌داشتن بیشتر روایات معرفتی در ظاهر قرآن..... ۱۳۱
- پاسخ به یک شبهه..... ۱۴۱
۲. کمال تفسیر موضوعی در بهره‌گیری کافی از روایات..... ۱۴۲
۱. لزوم کشف دیدگاه سنت..... ۱۴۲
۲. لزوم دخالت ندادن سنت در عناصر تفسیر موضوعی..... ۱۴۲
۳. لزوم استفاده از سنت در کشف دیدگاه قرآن..... ۱۴۳

پیش‌نیازهای عام تفسیر موضوعی..... ۱۴۵

۱. تسلط و حضور ذهن نسبت به معانی و دقایق آیات..... ۱۴۵

۲. آشنایی با روش فهم اجتهادی آیات و مهارت کافی در آن..... ۱۴۶

۳. آشنایی با شیوه‌های استنتاج قرآن..... ۱۴۶

۴. شناخت ماهیت، مبانی، روش و قواعد تفسیر موضوعی..... ۱۴۷

۵. شناخت قواعد و ویژگی‌های نظریه‌پردازی..... ۱۴۷

الف - تعریف نظریه..... ۱۴۷

ب - - - - - حصه‌های نظریه..... ۱۴۸

۱. کاشفیت علی..... ۱۴۸

۲. توان پیش‌بینی..... ۱۴۹

۳. نفاذیت و راجحت..... ۱۴۹

۴. اختصار..... ۱۴۹

ج - کارکردهای نظریه..... ۱۴۹

۱. گسترش مبانی و تفسیر واقع..... ۱۴۹

۲. پیش‌بینی آینده..... ۱۴۹

۳. راهنمای عمل (کنترل پدیده)..... ۱۵۰

۴. ایجاد زبان مشترک..... ۱۵۰

۵. توسعه علوم..... ۱۵۰

د - تعریف نظریه‌پردازی..... ۱۵۰

ه - تفاوت نظریه‌پردازی قرآنی با نظریه‌پردازی تجربی..... ۱۵۱

۶. شناخت مقتضیات زمان و مکان..... ۱۵۳

۷. آشنایی به دانشی که موضوع برون قرآنی به آن مربوط می‌گردد..... ۱۵۴

پیش‌نیازهای تمر..... ۱۵۴

۱. آشنایی با روش فهم حدیث..... ۱۵۲

۲. شناخت آسیب‌های حدیث و حدیث‌پژوهی..... ۱۵۳

۳. مهارت در تشکیل «خانواده حدیثی موضوع»..... ۱۵۶

یک. جست و جوی روایات موضوع با کلیدواژه‌های محدود اولیه، از طریق نرم‌افزارهای حدیثی و نیز مطالعه ابواب مرتبط..... ۱۵۶

دو. توسعه کلیدواژه‌گان و شناخت ابواب مرتبط..... ۱۵۶

سه. جست و جوی اصلی با کلبه کلیدواژه‌گان..... ۱۵۶

- چهار. جست و جوی تکمیلی با کلیدواژگان جدید و مطالعه ابواب... ۱۵۷
- پنج. تعیین عناوین ابواب کلی روایات... ۱۵۷
- شش. مطالعه دقیق یافته‌ها و سازماندهی آن‌ها ذیل عناوین... ۱۵۷
- هفت. مرور نهایی... ۱۵۷
۴. آشنایی با روش‌شناسی فهم مفاد روایات تفسیری... ۱۵۸

فصل چهارم: روش و ضوابط

- مرحله اول: موضوع‌شناسی... ۱۶۱
- یک. تعیین موضوع... ۱۶۱
- الف - ضوابط تعیین موضوع... ۱۶۲
۱. صریحت و شفافیت... ۱۶۲
۲. نو بودن و تکرار نبودن... ۱۶۲
۳. سودمندی - بی‌پروهرس بودن موضوع... ۱۶۲
۴. جزئی و محدود بودن موضوع... ۱۶۳
۵. داشتن دغدغه موضوع... ۱۶۳
- ب - ضوابط خاص تعیین موضوع... ۱۶۳
۱. قرار داشتن موضوع در قلمرو موضوعات طاهر آیات... ۱۶۳
۲. اشاره صحیح به «قرآن» در عنوان... ۱۶۴
- شيوه‌های تعیین موضوعات تفسیر موضوعی... ۱۶۵
۱. ارتباط فکری با جهان خارج... ۱۶۵
۲. تأمل در آیات قرآن... ۱۶۶
۳. مطالعه مقالات و کتاب‌های تخصصی علوم انسانی... ۱۶۶
۴. مشورت با صاحب‌نظران، کارشناسان و افراد مرتبط با... ۱۶۷
۵. شرکت در همایش‌ها و نشست‌های علمی... ۱۶۷
۶. بررسی پیشنهادها و فراخوان‌های علمی... ۱۶۷
- دو. مطالعه دستاوردهای بشری... ۱۶۷
- پاسخ به یک سؤال... ۱۶۹
- سه. تعیین اهداف و سؤالات... ۱۷۰
- مرحله دوم: استکشاف... ۱۷۰
- یک. گردآوری و سامان‌دهی روایات موضوع... ۱۷۰
- دو. شناسایی آیات موضوع... ۱۷۲
- شيوه‌های کشف آیات موضوع... ۱۷۳
۱. استفاده از کلید واژگان مناسب... ۱۷۳

۱۷۴	۲. مطالعه کل قرآن.....
۱۷۵	۳. جست و جوی واژگان موضوع در تفاسیر.....
۱۷۵	۴. رجوع به متخصصان.....
۱۷۶	۵. استفاده از فرهنگ‌های موضوعی قرآن.....
۱۷۶	۶. بهره‌گیری از روایات پیرامون موضوع.....
۱۷۸	۷. مطالعه آثار حاوی نگاه اسلامی و قرآنی به موضوع.....
۱۷۸	سه. تهیه فهرست آیات و سیاق‌ها به ترتیب نزول.....
۱۷۹	۱. رکوعات قرآنی.....
۱۷۹	۲. واحدهای تفسیری میزان.....
۱۷۹	۳. واحدهای تفسیری مجمع البیان.....
۱۷۹	۴. واحدهای تفسیری نمونه.....
۱۸۰	۱. سبب مسخف.....
۱۸۰	۲. ترتیب نزول.....
۱۸۱	چهار. تأمل در آیات نکته‌نگاری و عنوان‌سازی.....
۱۸۱	شیوه نکته‌ندری.....
۱۸۳	ضوابط نکته‌نگاری.....
۱۸۳	۱. آزاداندیشی و پرهیز از دخالت انگره‌ها و ششین.....
۱۸۴	۲. بهره‌گیری از اشارات قرآنی.....
۱۸۴	۳. عدم اکتفا به فهم بخشی از آیات.....
۱۸۴	۴. توجه به سیر پیشرفت موضوع در قرآن.....
۱۸۵	پنج. گردآوری روایات ذیل آیات موضوع.....
۱۸۶	شش. مطالعه تفسیر اجتهادی آیات موضوع و فیش‌بندی.....
۱۸۶	نکات و ضوابط.....
۱۸۷	هفت. تأمل در روایات ذیل آیات و نکته‌نگاری.....
۱۸۷	نکات و ضوابط.....
۱۸۸	مرحله سوم: سازماندهی.....
۱۸۸	یک. تهیه طرح اولیه (دسته‌بندی منطقی ریز موضوعات).....
۱۸۸	شیوه و نکات تهیه طرح.....
۱۸۹	دو. ریشه‌یابی روایات موضوع در آیات (تفسیر معکوس).....
۱۹۱	فواید تفسیر معکوس.....
۱۹۱	۱. توسعه و تعمیق مفاهیم آیات موجود.....
۱۹۳	۲. شناسایی آیات جدید.....
۱۹۴	۳. بی‌نیازی کاربرد احادیث موضوع از بررسی‌های سندی.....

۱۹۵	۴. غربال شدن روایات از طریق تفسیر معکوس
۱۹۶	پاسخ به یک ایراد
۱۹۷	راه‌های تفسیر معکوس
۱۹۷	۱. تأمل بیشتر در آیات شناسایی شده موضوع
۱۹۸	۲. بهره‌گیری از بحار الانوار و آثار دارالحدیث
۱۹۸	۳. توجه به عبارت‌های تقطیع شده آیات
۱۹۹	۴. جستجوی روایات در تفاسیر
۱۹۹	سطح تفسیر
۱۹۹	کاربست یافته‌های تفسیر معکوس
۲۰۰	سه. اصلاح و تکمیل طرح
۲۰۱	مرحله چهارم: تحلیل و نتیجه‌پردازی
۲۰۱	یک. پردازش داده‌ها و نگارش
۲۰۱	اقدامات لازم
۲۰۲	روش
۲۰۲	ضوابط و نکات
۲۰۲	۱. مهار ذهنیت‌های قبلی و توجه تام به آیات
۲۰۳	۲. کلان‌نگری و عبور از نگاه جزئی به آیات
۲۰۳	۳. بیان مصادیق امروزی آیات
۲۰۳	۴. پرهیز از علم‌زدگی و علم‌ستیزی
۲۰۴	۵. تأنی و پرهیز از شتاب در نظریه‌پردازی
۲۰۴	۶. استنطاق حداکثری
۲۰۴	۷. احتیاط علمی
۲۰۵	دو. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۰۵	ضوابط و نکات
۲۰۵	۱. احتیاط علمی در انتساب به قرآن
۲۰۵	۲. توجه به بعد تعلیلی نظریه برای تقویت آن
۲۰۵	۳. پرهیز از چکیده‌نویسی یا گزارش نویسی
۲۰۷	ضمیمه. برخی دشواری‌ها
۲۰۷	۱. بین‌رشته‌ای بودن تفسیر موضوعی
۲۰۸	۲. نبود روایات تفسیری کافی ذیل بخش‌های متعدد آیات
۲۰۹	۳. ارزیابی نظریه نهایی
۲۱۱	کتاب‌نامه

مقدمه

تفسیر موضوعی در آغاز مرحله‌ای قرار دارد که تفسیر ترتیبی قرن‌ها پیش آن را گذرانده است و آن، تلاطم دو مرحله «تعمیق» و «تفریع» است. البته به دلیل وجود تجربه تفسیر ترتیبی سرعت، تحولات و سیر تکاملی تفسیر موضوعی به هیچ رو، با تفسیر ترتیبی قابل مایسه نیست.

در عصر حاضر، تفسیر موضوعی با پس‌ندهای برون‌قرآنی، درون‌قرآنی، بین‌رشته‌ای، تطبیقی و ... مطرح می‌شود. گونه‌های دیگری نیز کم‌کم در صف رونمایی قرار می‌گیرند. یکی از گونه‌های تفسیر موضوعی، «تفسیر موضوعی روایی» است که حاصل پیوند تفسیر موضوعی و روایات است.

شاید از ارتباط «تفسیر موضوعی» و «روایات» بتوان سنویرهای متعددی ارائه نمود و تلقی‌های مختلفی را توضیح داد؛ به عنوان نمونه، می‌توان به این چند تصویر اشاره کرد:

۱. تفسیر روایی یکی از موضوعات قرآنی؛ مثلاً موضوعی چون «غنا» انتخاب گردد، آیات آن استخراج شده و سپس با استفاده از روایات تفسیری به تفسیر آیات موضوع پرداخته شود.

۲. گردآوری روایاتی که به نوعی تفسیر موضوعی انجام داده‌اند که می‌توان آن مجموعه را تلاش‌های روایی در زمینه تفسیر موضوعی دانست.

۳. بررسی موضوعی مشخص در قرآن و سپس مطالعه آن موضوع در روایات و

سپس گزارش تلفیقی نتایج این دو مطالعه؛ به عنوان نمونه، موضوع «ایمان»، در آیات و روایات بررسی گردد و نتایج به شکل تلفیقی در ساختاری منطقی ارائه گردد.

۴. بررسی موضوعات مختلف در روایات تفسیری؛ به عنوان نمونه، «بررسی نهاد خانواده در روایات تفسیری» یا «بررسی تأویل در روایات تفسیری» یا «بررسی تفسیر در روایات تفسیری».

۵. بررسی روایات تفسیری متعلق به موضوعات عام در قرآن؛ به عنوان نمونه، بررسی روایات تفسیری آیات اجتماعی یا آیات سیاسی که یکی از نتایج چنین پژوهش‌هایی روش‌شناسی معرّار در تعامل با آیات اجتماعی یا سیاسی است.

تمامی این تلقی‌ها و اسمالات، تلاش‌های مبارکی برای ایجاد پیوند میان تفسیر موضوعی و روایات بوده و هر یک نتیجه‌ای برای انجام پژوهش‌های سودمند است.

در کنار این تصویرهای ترسیمی، به نظر می‌رسد نگاه دیگری به ارتباط میان تفسیر موضوعی از یک طرف و روایات از طرف دیگر افکنده است. این نگاه، برگرفته از باوری است که می‌گوید عمده روایات معارف ریشه در آیات قرآن دارند و بنا بر همین باور، سازوکار اصلی آن مبتنی بر «تفسیر معکوس آیات» است.

کتاب حاضر، تفسیر موضوعی روایی با چنین قرائتی را در اصطلاح «تمر» (مخفف «تفسیر موضوعی روایی») می‌نامد تا با تسمیه گونه‌های دیگر به تفسیر موضوعی روایی، خلط نگردد.

واقعیت موجود نشان می‌دهد که استفاده از روایت در تفاسیر موضوعی یا به کلی کنار گذاشته شده است یا به شکل ناصواب صورت گرفته است و ماهیت پژوهش (تفسیر موضوعی) را دگرگون ساخته است؛ حال آن که می‌توان از عنصر روایت، برای ارائه یک پژوهش موضوعی قرآنی، حداکثر استفاده را برد؛ بدون این که ماهیت پژوهش تغییر نماید و قرآنی بودن پژوهش خدشه‌دار گردد.

به اختصار، می‌توان گفت روایات در تفسیر موضوعی سه کارکرد مهم دارند که

در این کتاب بر هر سه کارکرد تأکید شده است:

۱. ارائه فهم معصوم علیه السلام از آیات موضوع؛

۲. ارائه ابعاد مختلف موضوع، برای پیگیری آن‌ها در آیات؛ این امر گاه به کشف آیات جدید می‌انجامد، گاه دریچه‌ای جدید از موضوع در قرآن می‌گشاید و گاه سبب تعمیق فهم آیات موضوع می‌گردد.

۳. ارائه مبانی راهگشا برای تسهیل و توسعه تفسیر موضوعی.

کارکرد اول و سوم به تمر اختصاص ندارد، بلکه فصل ممیز آن، کارکرد دوم است که ساز و کار ویژه آن به همراه دیگر مباحث نظری لازم در تفسیر موضوعی و نیز فرآیند ادغام تمر در این کتاب، بررسی شده است.

بر اساس سازه‌ریزی و ویژگی که برای دخالت روایات در تفسیر موضوعی در این کتاب پیش‌بینی می‌شود، میزان ظهور یک تفسیر موضوعی روایی جامع در قلمرو موضوعات درون‌قرآنی را نویسنده

گفتنی است چنان که به ذهن می‌رسد، تفسیر موضوعی با روش تمر، در موضوعات درون‌قرآنی ملموس‌تر و نتیجه‌بخش‌تر از موضوعات برون‌قرآنی است و چه بسا برخی تمر را به این نوع موضوعات منحصر بدانند، اما این گونه نیست، بلکه رسیدن به نتایج روشن در موضوعات برون‌قرآنی با استفاده از تمر نیز در دسترس است، اما به کشف ادبیات قرآنی و روایی موضوع مربوط خواهد بود و البته با دشواری ویژه خود مواجه است.

شایسته است در این‌جا از دو ارزیاب محترم کتاب، جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر کاظم قاضی‌زاده و جناب آقای دکتر محمد مرادی، معاون پژوهشی پژوهشکده تفسیر اهل بیت علیهم السلام، که با ارائه نکات ارزشمند و نظرات سودمند از کاستی‌های کتاب کم‌نموده و بر استواری آن افزودند تشکر و قدردانی کنم.

همچنین از ریاست محترم پژوهشکده تفسیر اهل بیت علیهم السلام جناب حجة الاسلام و

المسلمین عبدالهادی مسعودی نیز که زمینه پژوهش حاضر را فراهم نمودند تشکر می‌نمایم؛ چنان که بر خود لازم می‌دانم از جناب آقای محسن عطاء الله - که در بخشی از کتاب به دیده نقد نگریست - قدردانی کنم. همچنین از همسر گرامی‌ام - که با صبر و بردباری همراه و هم‌پار من است - سپاسگزاری می‌نمایم.

در پایان، این کتاب را به پدر و مادر عزیزم - که شمع وجودم هستند - تقدیم می‌نمایم و از نعمات فراوانی که برای رشد و بالندگی‌ام کشیدند، تشکر و قدرشناسی می‌کنم. از خداوند سبحان خواستارم عمر این شمع‌های محبت، صداقت و ایثار را مستدام بدارد و آنان را در پاداش این اثر شریک گرداند.

والحمد لله رب العالمین . زمستان ۱۳۹۵

مهدی کمانی نجف آبادی . قم